

Neshalvøya

Prosjekt 5 - LAA 234
Områdeanalyse Kvam
Vår 2006

Kristin Evjen - Amund Hareland
Morten Kirkemo - Ida Grjotheim
Åse Marie Jørgensen

Innledning

Innledning - fremgangsmåte - mål	3
Hvor i Norge - Hardanger - Kvam - Nestunet	4

Analyse

Overordna landformer	6
Geologi - berggrunnskart - løsmassekart - værforhold	7
Vegitasjontyper/Økologi	8
Fauna/Biotoper - Viltkart	9
Arealbruk	10
Landskapsbilde	11
Historien	12
Relasjoner	13
Nestunet	14

Oppsummering

Verftsvisualisering	16
Veiforslag	17
Oppsummering	18
Etterord	19
Referanser/Kilder	20

Innledning

Neshalvøya- Hansvågen

Gruppa har jobbet med å analysere Neshalvøya i Kvam kommune, en 2,7 km² stor skogkledd halvøy med dyrka mark og kulturbeiter. Dette er i forbindelse med kurset "LAA 234 landskapsanalysemetoder" på UMB, universitetet på Ås. Problemstillingen vi ble presentert for var å se på hvordan et prisbelønnnet gårdstun, der det drives småskala turisme i skjøttet kulturlandskap, vil bli berørt av en eventuell utbygging av et verft i Hansvågen på halvøya. Vi har sett på landskapsmessige virkninger av en slik utbygging. Går det an å finne løsninger som tilgodeser både etableringen av ønskede industriarbeidsplasser og sikring av kvalitetene ved gården Nes?

Fremgangsmåte:

Vi ble fort engasjert i saken, som er om-diskutert i Kvam Herad. Vi fikk tilgang på avisinnlegg skrevet og kommentert av lokale folk, hytteeiere, grunneiere, miljøvernorganisasjoner, reiselivsorganisasjoner, fagfolk, lokal- og fylkespolitikere, trykket i lokale og regionale aviser.

Etter å ha satt oss inn i problemstillingen via nettsider, lokalhistorisk litteratur og informasjon fra kommunen, oppsøkte vi grunneiere på Neshalvøya, møtte representanter for verftet Fjellstrand på Oma, spurte folk på gata om deres oppfattelse av saken og kommunepolitikere om hva de mente. Vi ringte også Det Norske Veritas. Meningene var mange og divergerende:

- Det ble sagt at så mye som 80% av lokalbefolkningen var for utbygging.
- Det kom frem at alle var enige om at valget av veitrase til verftet var et av de avgjørende spørsmålene.
- Spørsmål om pris på vei, og hvem som skulle bekoste utbyggingen ble stilt.
- Stor trafikkbelastning uønsket i forbindelse med rekreasjon, og et stort problem.
- Det ble ytret bekymring for videre utbygging ved tilpassing til industri på halvøya.
- Det ble nevnt miljøgevinster for lette aluminiumsbåter, de bruker lite bensin.
- Det ble sådd usikkerhet mht. lønnsomheten ved å bygge 100 meters båter, markedet var å regne som dødt på verdensbasis, mens markedet for 40-50 meter båter var aktuelt.
- Et sterkt ønske om arbeidsplasser gikk foran andre hensyn.
- Noen mente at det var kun polakker som kom til å jobbe på verftet.

-Det ble sagt at det ikke fantes alternativ til plassering av verftet i Hansvågen.

Vi var på befaring til føts på Neshalvøya og brukte båt for å komme til Hansvika hvor verftet er planlagt, vi kjørte også rundt i området for å se hvordan en eventuell utbygging vil bli eksponert mot hytter og hus i en videre omkrets.

Vi overvar et møte i kommunestyret hvor det ble vedtatt en konsekvensutredning for området.

Etter arbeidet i felten, og en muntlig presentasjon i kommunehuset i Kvam, har vi innhentet yterligere informasjon, formulert, og diskutert i gruppa på universitetet på Ås.

Mål med oppgaven

Etter å ha satt oss inn i saken fra flere sider, opplevde vi at det var mulig å se denne problemstillingen på flere måter. I prosessen avdekket vi at det fantes en del motstridende informasjon mht. størrelse på utbyggingen, problem ved valg av veitrase, økonomiske uklarheter, hva slags arbeidsplasser man skaper, import av arbeidskraft, effekten av å prisbelønne et skjøttet kulturlandskap. Gjennom oppgaven ønsker vi å vise hvilke konsekvenser en utbygging vil ha. Belyst gjennom foto, kart, visualiseringer av verftet i landskapet og skisser av mulige veitrase. Vi viser til historiske, nåtidige, miljø- og naturmessige vurderinger som bør være avgjørende for om det skal bygges et verft på Neshalvøya.

Ås 30 mai, 2006

Hvor i Norge

Hardangerfjorden er 179 km lang og den tredje lengste fjorden i verden. Den ligger i **Hordaland fylke** i Hardanger. Fjorden går fra Husnes og Tysnesøy i vest til Odda lengst inn mot Hardangervidda. Største dyp er på mer enn 800 meter like ved Norheimsund omlag halvveis inni fjorden. Isbreen Folgefonna ligger på sørsiden av Hardangerfjorden. Hardangervidda ligger på nordsiden.

Hardanger er et navn som får nordmenn til å tenke på blomstring og frukt. Behagelig, mildt klima og klare, lyse sommernetter, gir ideelle vilkår for frukt og bær - og gjester.

Går en opp i høyden kommer man til Hardangervidda, det største høgfjellsplatået i Nord Europa. To av de største breene i Norge med evig snø og is ligger i Hardanger. Fra bre og høgfjell kaster fossene seg ned mot dronningen av fjordene.

Kvam ligger midt i Hordaland, ca 1 times kjøring fra Bergen. Kommunen ligger på nordsiden av Hardangerfjorden, med fin utsikt til Folgefonna i sør. Folketalet er om lag **8.600**, og har holdt seg stabilt dei siste 10 åra. Kommunens mål er 10.000 innbyggere i Kvam i løpet av de neste 10 årene. Man ønsker flere kvinner til Kvam, og dette er noe kommunen ønsker å gjøre noe med i forhold til tilrettelegging for arbeidsplasser.

Kvam har en desentralisert skolestruktur, og i alle grader er det grunnskole og barnehagetilbud.

Tettstedene Øystese og Norheimsund ligger ca 7 km fra hverandre, og har til sammen ca. 5000 innbyggere. Her er handels- og servicesenter, og 3 videregående skoler.

De viktigste veiene i og inn til kommunen er RV 7 Bergen - Oslo over Hardangervidda, og Rv 49 fra Sunnhordland (kyststamvegen) inn til Norheimsund, som er kommunesenter og trafikkknutepunkt.

Rv 49 vil i framtida knytte seg opp til ny Jondalstunell og Folgefonsstunnelen, og reisetiden Bergen - Odda vil bli innkortet med om lag 1 time.

Det går buss til og fra Bergen ca. hver time på dagtid. Rv 7 har status som turistvei, og har mange rasteplatser og opplevelser.

Næringslivet i kommunen er variert, og består av små og mellomstore bedrifter. Spesielt er det to hjørnestensbedrifter; smelteverket Bjølvlefossen a.s.a med ca. 200 årsverk og **Fjellstrand AS** på Omastrand med 250 - 300 årsverk. Fjellstrand AS er ledende på verdensbasis når det gjelder produksjon av hurtiggående båter i aluminium. Firmaet ble etablert i 1928 i Omastrand og startet å bygge aluminiumsbåter i 1952. Etter at Kværner eide bedriften i 11 år ble den i 2000 overtatt av ansatte og lokale investorer. De siste årene har det vært nødvendig å omorganisere og nedbemmanne.

I tillegg til de to store bedriftene er det møbelindustri, mekanisk industri, fiskeoppdrett og fiskeforedling, vekthus og jordbruksmiljø. Reiselivsnæringen er også viktig i Hardangerregionen, og i Kvam er det 3 hotell og ca 400 fritidshus til utleie. Det er også omrent 2.500 private hytter, mange av dem på Kvamskogen, som er et populært rekreasjons- og utfartsområde for folk fra Bergen og omegn.

Kvam har utbyggingsstatus, og SND går inn med utbyggings- og etableringstilskudd. Kvam er den kommunen nærmest Bergen som nyter godt av ordningene, i tillegg har kommunen lavere arbeidsgiveravgift enn Bergen og kommunene rundt. Kommunen har i dag regulert næringsareal både i Ålvik, Øystese/Norheimsund og Strandebarm.

Kvam har i dag tilgjengelige boligtomter i alle deler av kommunen, og det er satt i gang reguleringsarbeid for nye byggefelt i Øystese/Norheimsund - området.

Nestunet ligger på gården Nes på Neshalvøya ved Mundheim i Hardanger. Her blir det drevet vanlig gårdsbruk med kyr, sau og skogbruk. Gårdbrukerne har også restaurert flere gamle gårdshus og tilbyr overnatting og opphold for grupper opp til 16 personer. Eiendommen er totalt på 150 hektar.

Nestunet er også tildelt Olavsrosa som er et kvalitetsmerke som Norsk Kulturarv tildeler opplevelser av høy standard, med tanke både på kulturhistorie og formidling. Det skal vise vei til enestående produkt er rotfestet i den norske kulturarven. Litt over 90 helt ulike kulturarvprodukt rundt i hele landet er tildelt Olavsrosa.

Nestunet har også fått en pris fra kommunen for drifta av gården.

Neshalvøya

Analyse

Overordna landformer

I beskrivelsen av de overordnede landformene ser vi på Neshalvøya i sammenheng med et større område der vi inkluderer en stor del av Hardangerfjorden samt fjellene omkring. Et område i denne skalaen er valgt for å se de variasjoner og de eventuelle gjennomgående strukturer som finnes.

Det blir naturlig å se vårt område, Neshalvøya, i et større perspektiv. Samme dannelsesforløp foreligger og alle enkeltområder er med å påvirke det totale inntrykket.

Hardangerfjorden er sterkt preget av geologiske hendelser som har utspilt seg over millioner av år. Foldinger i et helt sortiment av ulike bergarter. Men selve fjordarmen er uten tvil en påminnelse om isbreen som lå over hele Norge for omkring 10000år siden, og som sakte trakk seg tilbake. I prosessen etterlot den seg nye landformer som skuringer, avsetninger, dalfører, elveløp og hele fjorder. Folgefonna ligger der enda som en bekreftelse på de enorme omveltingene i landskapet som følge av breen og dens vandrings. Dette er også steder utsatt for erosjon på bakgrunn av vær og klima, og kan få store konsekvenser i form av jord-, stein- og snøras.

Karakteristiske trekk - hovedelementer i landformene

Sørøst-nordvest dragene er gjennomgående for store deler av Hardangerfjorden, spesielt i den ytterste delen. Disse danner storskala rygger og dalfører.

Folgefonna ligger som en kappe over fjellene i sør og ser ut som den til tider velter seg ut over kanten.

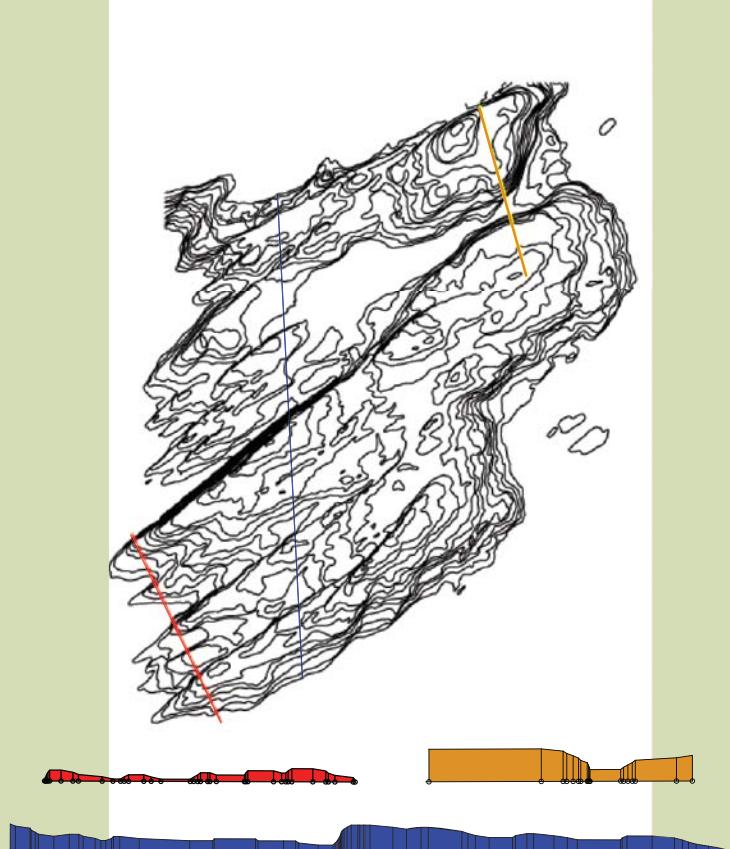
Fjorden og selve vannoverflaten bryter med de stupbratte fjellene, og fører blikket gjennom landskapet.

Den kronglete kyststripen, med utallige bukter og viker, skjuler idylliske sand- og rullesteinsstrender.

Fjellene, stupbratte, tillot lenge kun ferdsel på vannet.

Alt i alt

Til sammen utgjør disse elementene et område med uendelig mange variasjoner. Selv om mange av strukturene er gjentagende, er ingen områder like.

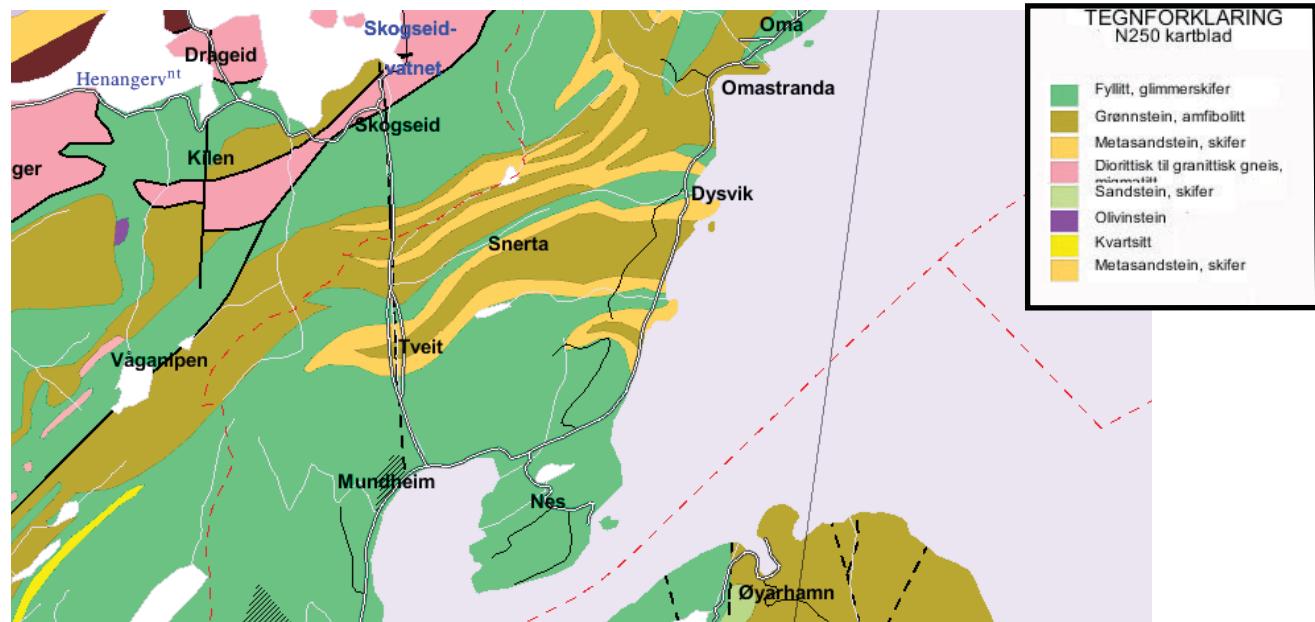
Snittene på kartet viser terrengformen tvers over haløya, der veien er tenkt, og der verftet er planlagt. Snittene avdekker at landskapet stedvis er kupert. Venstre er nordgående retning på snittene.

Geologi

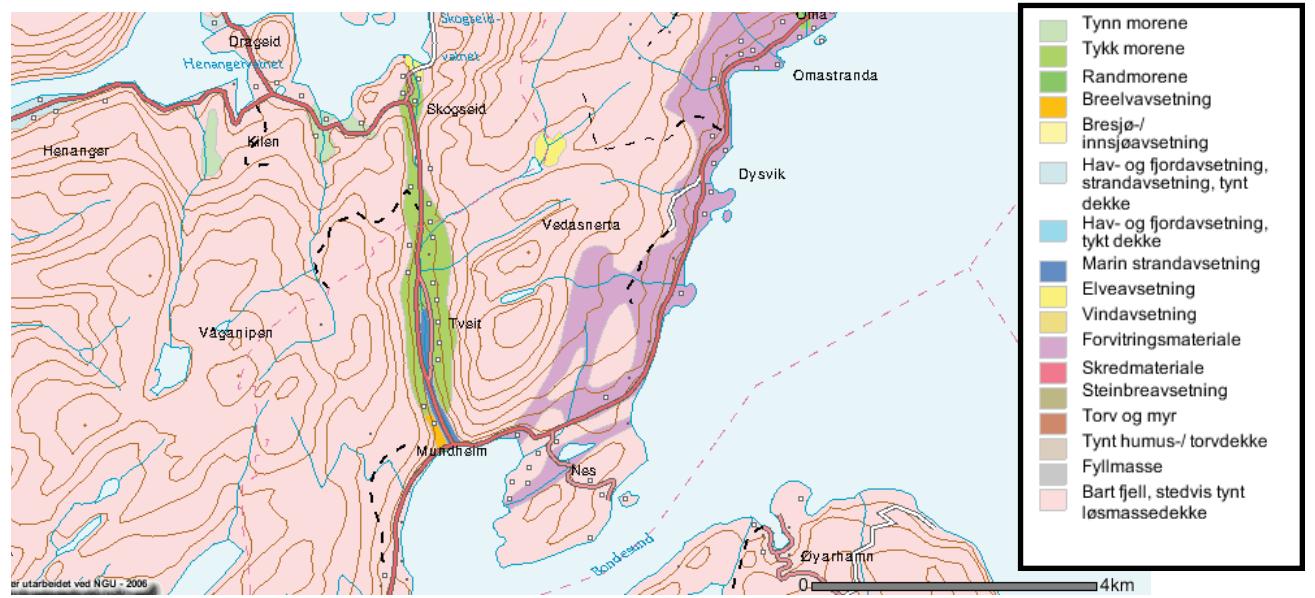
Disse to kartillustrasjonene viser **berggrunnen** og **løsmassen** i og ved Neshalvøya. Vi kan se at hovedbergarten her er fyllitt, med store innslag av grønnstein, amfibolitt og metasandstein på oversiden av Neshalvøya og på Varaldoya. Av andre steinslag er det en del gneis oppe i høyden, og noe olivinstein.

Fra Nestunet strekker det seg et belte med forvitningsmateriale helt til, og forbi, Omastrand, som gir gode betingelser for ulik dyrkning. Ellers er det noe morene og elvavsetning fra fjellet ned mot Mundheim. De største innslagene er likevel fast fjell.

Berggrunnskart

Løsmassekart

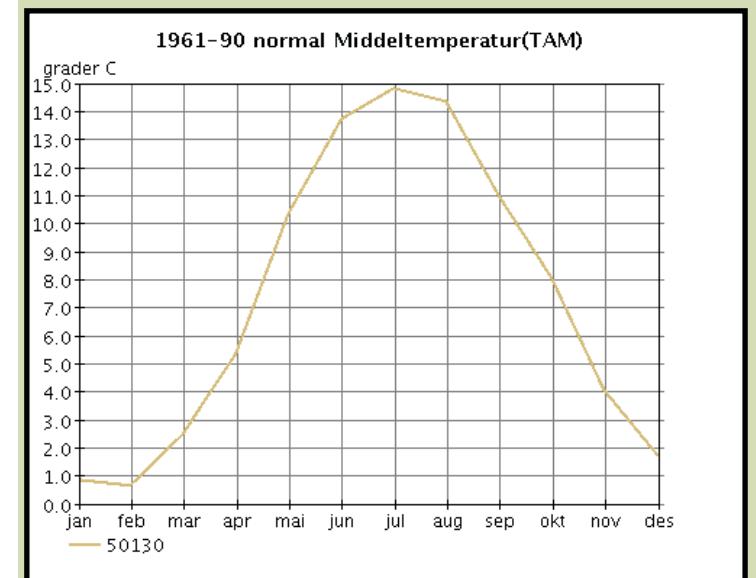

Værforhold Neshalvøya

Den generelle vindretningen følger hovedsakelig sørvest-nordøst dragene temaet om overordna landformer viser til. Den dominerende vindretningen er fra sør, sørvest og vest dreieende. Trærne viser dette ved at den dominerende furuskogen lener toppene mot nordøst. Også et opphop av rekved og søppel i Hansvågen og Langanesetområdet sier en del om vær- og vind- og strømforholdene. I samtale med grunneier sier han også at vindstyrken fra nordøst er mer stabil, i motsetning til den fra sør-sørvest som kommer i voldsomme kast mot land. Ut ifra værdata er dette vanskelig å utrede, så derfor har vi lagt hovedvekt på det lokalbefolkning sier og det naturen forteller oss.

Tall fra nærmeste værstasjon på Omastrand (ca.7km nord-nordøst for Neshalvøya) viser at det er en relativ stor årlig nedbørsmengde i dette området sammenlignet med Bergen og andre vestlandsbyer.

Fig. Middeltemperaturer fremstilt grafisk

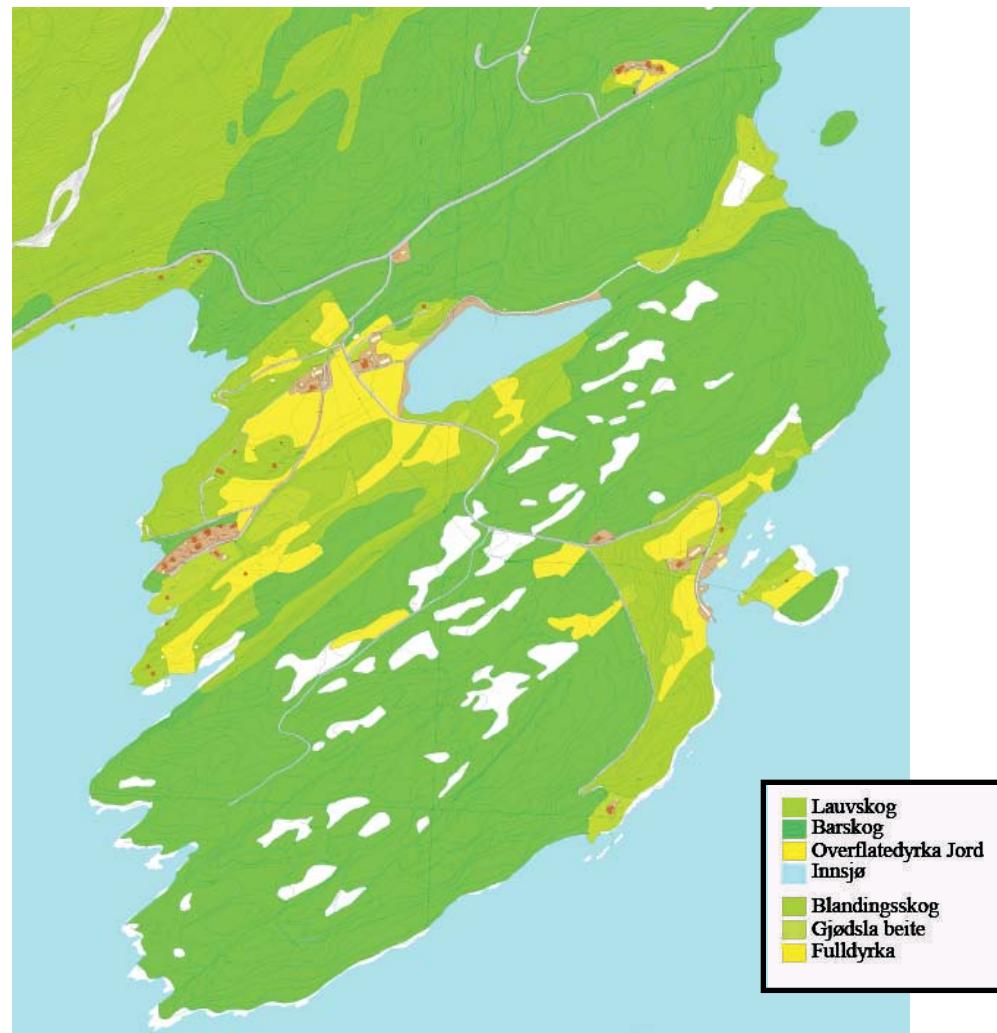

Vegitasjonstyper/Økologi

Økologi = "læren om helheten i naturen, om hvordan dyr, planter og deres omgivelser virker sammen for å forme naturens tilsynelatende stabile samspill."

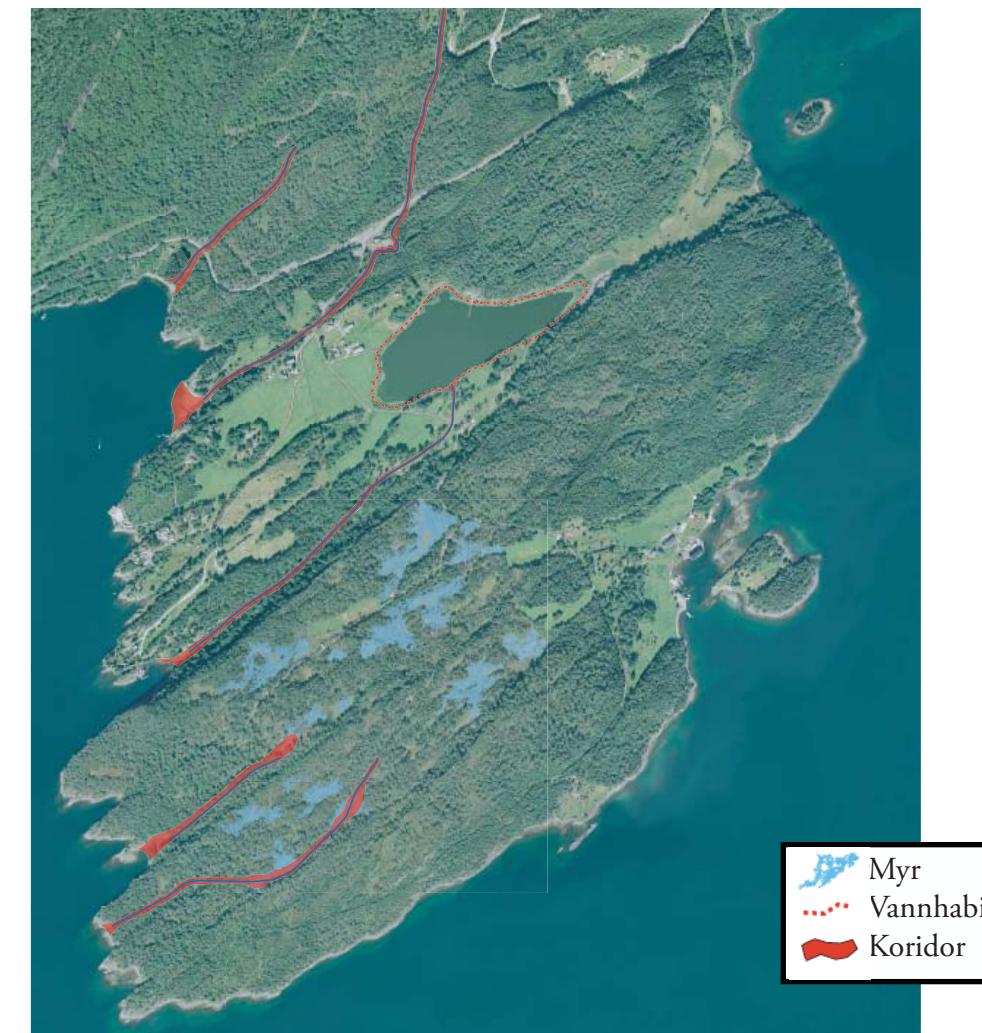
Temaet økologi omhandler habitatnettverk, korridorer og linker, knutepunkter, patcher og det biologiske mangfoldet tilstedet.

Markslagskart

Som en kan se på kartet så er denne halvøya relativt dominert av bartrær. Mest furu (*Pinus sylvestris*), men også en del gran (*Picea abies*) mot riksvei 49. Det som ikke kommer frem på kartet er det store innslaget av løv og edelløvskog. Disse finner en i randsonene til Nestunet og de nærliggende boligområdene. Av løvtreslag finner vi alm (*Ulmus glabra*), ask (*Fraxinus excelsior*), eik (*Quercus sp.*), hassel (*Corylus avellana*), lind (*Tilia cordata*), barlind (*Taxus baccata*), bjørk (*Betula spp.*), hegg (*Prunus padus*), kristtorn/beinved (*Ilex aquifolium*), svartor og gråor (*Alnus glutinosa* og *A. incana*), osp (*Populus tremula*), rogn (*Sorbus aucuparia*) og selje (*Salix caprea*). Artsammensetningen av treslag her er mer rik enn hva som vises på kartet. Det er stor variasjon. Dessuten er mange av disse trærene, spesielt noen av eikene, veldig gamle og står som monumentale former i landskapet.

Naturmiljø

I vår analyse har vi lagt hovedvekt på å fremheve korridorene i landskapet, nettverket mellom de ulike habitatene, og hvilken rolle forandringer vil få for det biologiske mangfoldet og artene på Neshalvøya.

Korridorer særlig sier noe om ferdselsårer og utspreddning av ulike arter. De er generelt viktige for bevare for å stabilisere artenes evne til reproduksjon. På Neshalvøya fungerer elve- og bekkeløp som naturlige korridorer, disse er et resultat av den karakteristiske topografin.

Vi har funnet lite data om de ulike artene som finnes og dette har gjort det vanskelig å ta stilling til hvilke områder som er mer sårbar enn andre. Generelt sier vi at korridorer har et rikt biologisk mangfold, følgelig blir disse viktige å bevare ved en ev. utbygging.

Fauna/Biotoper

Stor salamander (*Triturus cristatus*) er en direkte truet art. Denne arten har Kvam spesielt ansvar for, da forkomsten her antakelig er en av de største i verden.

Havørn (*Haliaeetus albicilla*) er en art av omsynskrevende karakter. De siste årene har bestanden av denne fuglen økt, og man kan si at den er en av de faste viltene i Kvam. Hvor den hekker er ennå ikke konstatet, men den er ofte observert rundt Neshalvøya.

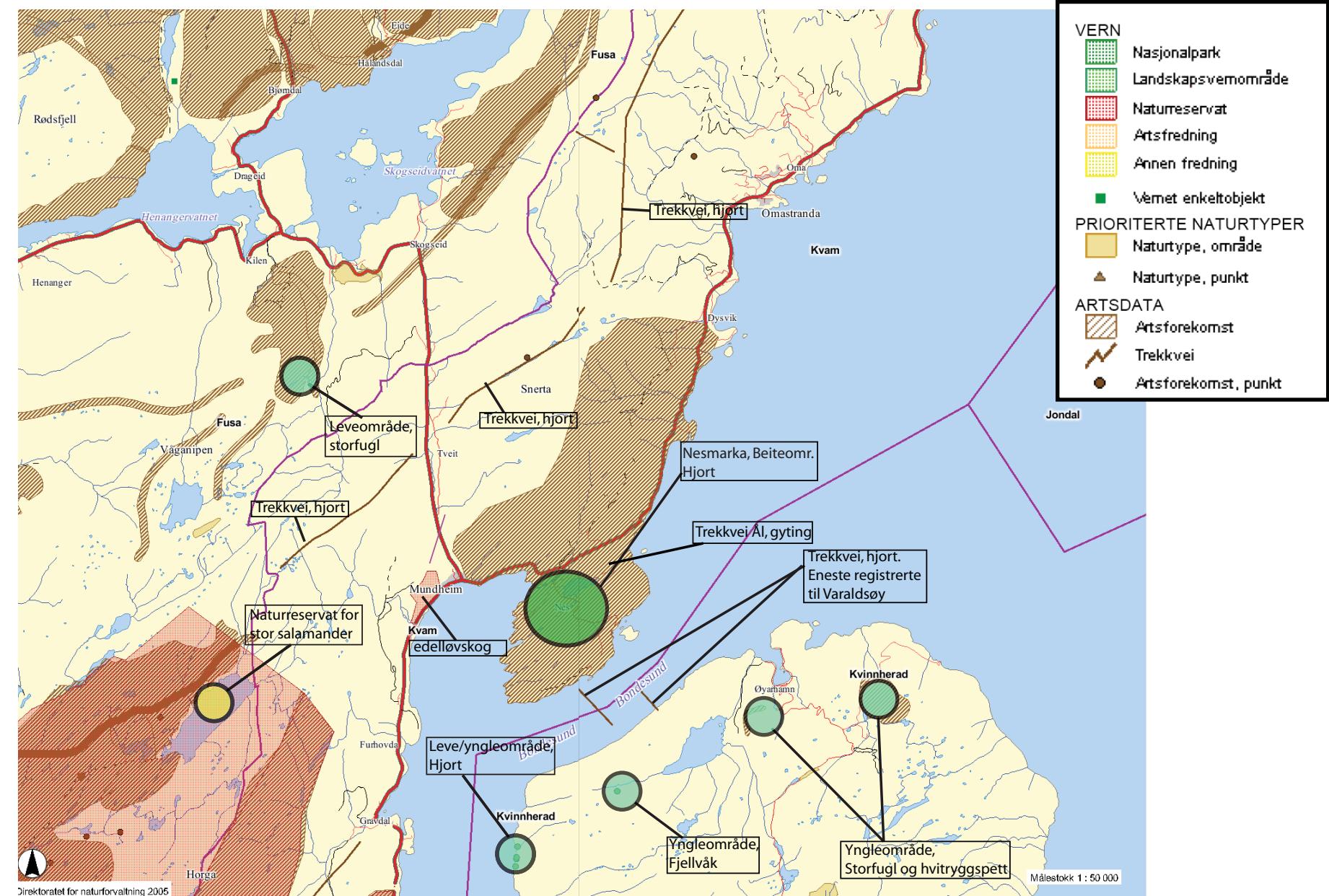
Hubro (*Bubo bubo*) er en sårbar art. Det er fåttlig av hekkefugl, og hvor den hekker er også usikkert. Er observert rundt Neshalvøya.

Hvitryggspetten (*Dendrocopos leucotos*) er også en sårbar art her i distriktet. Hekker flere steder mellom Vikøy og Strandebarm, men er likevel relativt fåttlig. Det er en svært arealkrevende art, som er avhengig av mye skog med mye død ved.

Hjorten (*Cervus elaphus*) er den største jaktressursen i Kvam. Neshalvøya er en viktig fôringssressurs for denne arten, samt en del av dens ferdelsrute over til Varaldsøy. Med inngrep i for stor grad vil kanskje denne trekkveien brytes opp, og hjorten kommer ikke over til leve- og forområder.

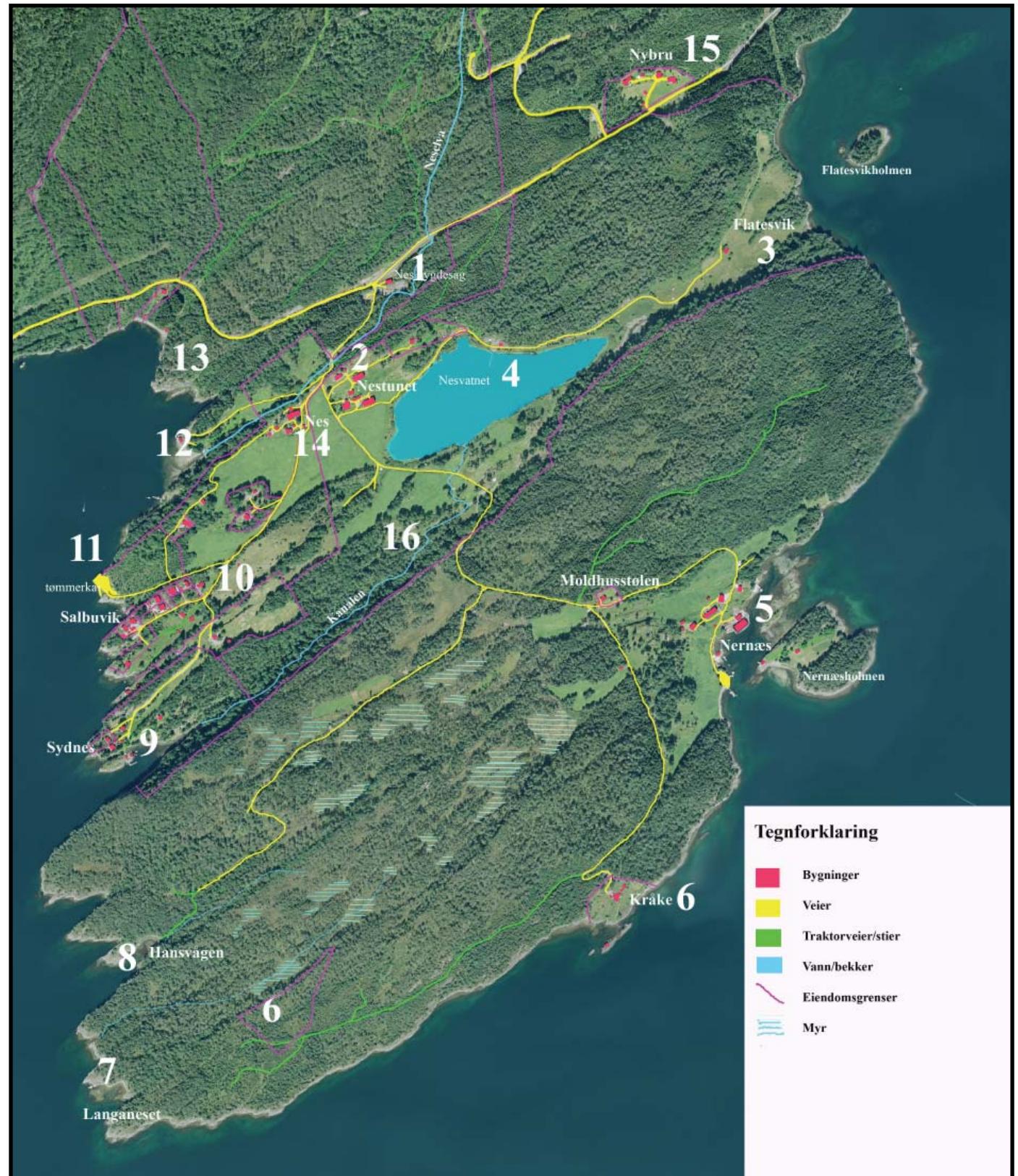
Ålen har tilholdsted oppe i Nesvatnet. Den ferdes derifra ned bekken mot havet.

Viltkart

Arealbruk

1. Nes bygdesag. Eies av gnr.3 og benyttes til bearbeiding av tømmer fra egen skog
  2. Nestunet, gnr.3. Gården har vært i kontinuerlig drift i minst seks hundre år. Nå er driften basert på husdyrholt, skog og turisme. På tunet står flere bygninger som leies ut.
  3. Flatesvik. Opprinnelig husmannsplass under bnr.3. Sommerfjøset som står her, var i bruk frem til 70-tallet. Nå benyttes området til beitemark. Rullesteinstrand og annen strand brukes til bading. Arealene på Flatesvikholmen er ikke i bruk, men har tidligere vært benyttet til potetdyrkning.
  4. Nesvatnet. Brukes til fiske av ørret og ål, også for turister. I østenden av vannet er det gjerdet inn et område for svaner.
  5. Nernes. En av halvøyas tre gårder. Full drift basert på husdyrholt og skogbruk. Kai med parkeringsareal for transport til oppdrettsanlegg ved Varaldsøy, ellers dyrka mark og skog.
  6. Kråke. Småbruk som ikke lenger drives. Eier også skogteigen vest for tunet.
  7. Langaneset. Brukes en del av hyttefolk i småbåter på grunn av gode solforhold på ettermiddagen. Bilvandrings-rutene*) på Nes stopper ved et utkikkspunkt øst for neset.
  8. Hansvågen. Samme bruk som Langaneset. Sti fra bukta opp til traktorveien, også en del av Bilvandrings-kartet over Nes.
  9. Sydnes. En gang husmannsplass under bnr.1, men har nå eget gårds- og bruksnummer, og benyttes til bolig. Det ble funnet en grønnsteinsøks fra yngre jernalder her.
  10. Salbuvik. Husmannsplass under bnr.1. Boligfelt fra 1990. Seks av ti tomter er foreløpig bebygd.
  11. Tømmerkai. Utskipningssted for tømmer. Arealer for lagring og parkering.
  12. Naustet til Nestunet. Her finns brygge og båt. Naustet har sløye- og frysemuligheter som også benyttes av turister.
  13. Jektavika. Husmannsplass under bnr.3. Arealene er gjengrodd. Hustufter etter bebyggelse. Det er planer om å bygge opp igjen et gammelt båtbyggerverksted som er flyttet fra Mundheim.
  14. Nes, bnr.1. Gård i full drift. Basert på husdyr og jordbruk. Flyttet ut av klyngetunet de delte med bnr.3 i 1921. Nylig fredet hus datert til 1619/20.
  15. Nybru. Husmannsplass under Nes-gårdene. Nå boliger.
  16. Lavvo. Benyttes av skole og barnehage.
- *) Kortere fotturer tilrettelagt for bilturister.

Landskapsbilde

Definisjon begrep 'Landskapsbilde' fra Håndbok 140,

Konsekvensutredninger:

"Landskapsbilde omfatter de visuelle kvalitetene i omgivelsene."

"...omhandler estetiske verdier i landskapet og menneskers visuelle opplevelse(bilde) av omgivelsene, og hvordan de visuelle aspektene ved omgivelsene endres som følge av et vegtak."

Generelt går denne analysemetoden ut på å verdisette landskapet ut ifra de menneskelige estetisk visuelle opplevelser og definere de ulike konsekvensene et tiltak vil ha for influensområdet. Med influensområde menes i hovedsak de områder der tiltaket vil være synlig.

I vår analyse blir ikke oppsettet fra Håndbok 140 fulgt til punkt og prikke, men siden vi har brukt enkelte elementer fra metoden, velger vi likevel å kalle denne delen av analysen for 'Landskapsbilde'.

Neshalvøya

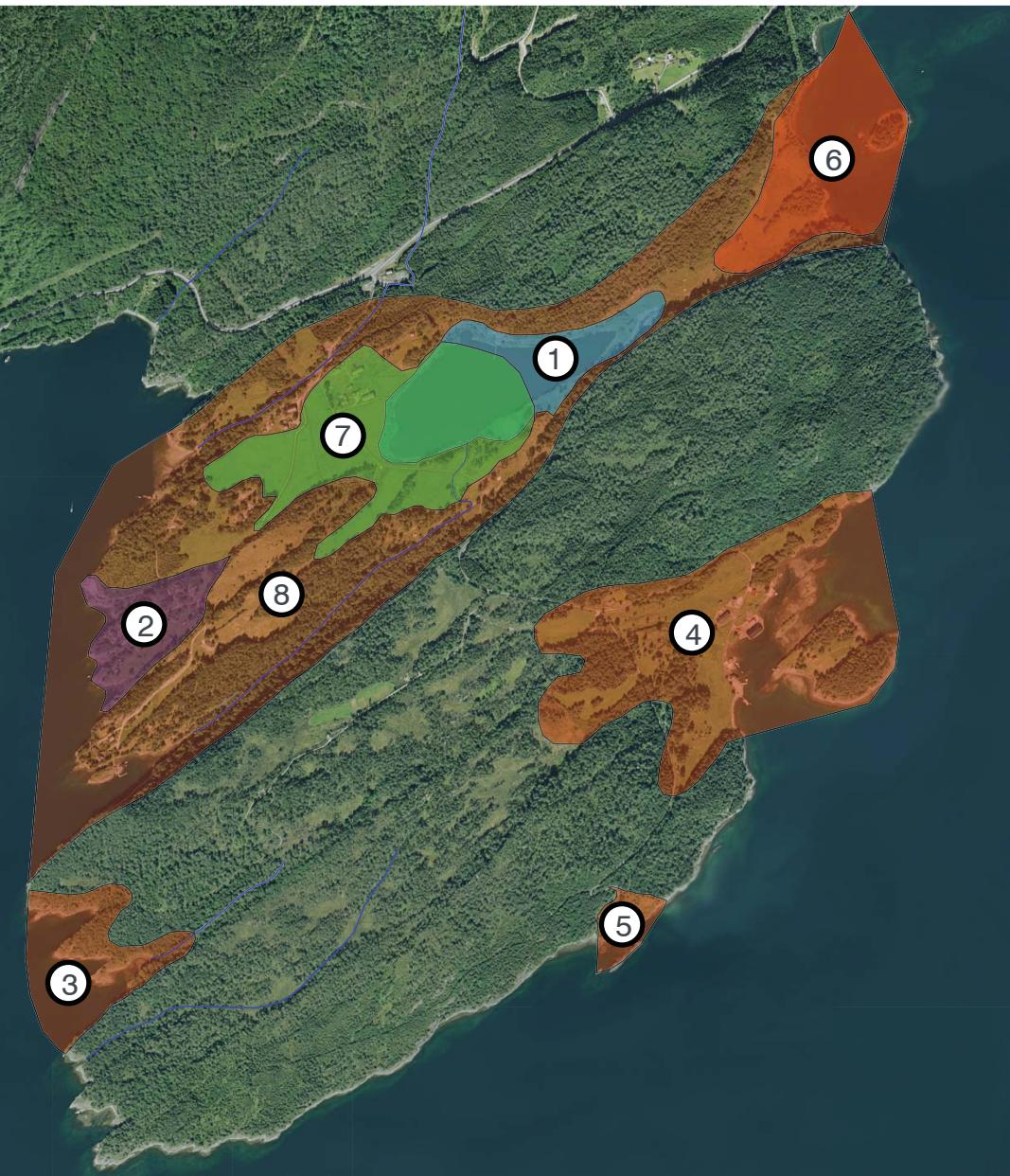
Neshalvøyas kuperte terren gjenspeiler de overordnede landformene i liten skala. Bratte åssider, bebygde dalfører, elveløp.

Halvøya ligger som en flat forlengelse av de bratte fjellene i nord med riksveien som en fysisk avgrensning.

De store rommene i landskapet på halvøya dannes av de karakteristiske landformene. Sørvest-nordøst dragene skaper klare terrengskiller. Disse ryggene gir også naturlige avgrensninger for områder med ulik kvalitet.

I disse større landskapsrommene finner vi mindre rom med forskjellige aktiviteter, enten avgrenset med bratte skrenter, eller av små åsrygger(åkerholmer).

Avgrensningene danner også "lommer"/bukter ved kystsonen som igjen danner nye rom.

Romavgrensinger

Som nevnt, dannes rommene av naturlige avgrensinger i landskapet. En annen faktor som er avgjørende er de ulike aktivitetene som foregår i de forskjellige rommene. Enkelte områder er preget av bebyggelse andre større områder gir inntrykket av å være dels urørt, sikter til den midtre, furukledde delen av halvøya.

Dette er ikke av samme urørthetskategorisering som eksisterer på nasjonalt nivå (urørt= områder 5km fra tekniske inngrep), men mer som en visuell inndeling av landskapet.

Disse inndelingene har vi valgt å illustrere på kart ifølge en kort beskrivelse av de visuelle opplevelsene.

① Nesvatnet: Vannoverflaten oppleves fra noen vinkler som et avgrenset rom, fra andre som en del av en større bevegelseslinje som begynner ved sørvestsiden av vannet og går ut mot Flatesvik og avsluttes mot fjellene i nordøst.

② Bygeområde: Oppleves lite harmonisk. Blandede hustyper, et litt kaotisk uttrykk. Utsyn til hytteområdet på andre siden av Nesbukta bekrefter den menneskelige aktivitet som har funnet sted i strandsonen langs hele bukta.

③ Hansvågen: Klare bevegelseslinjer som synker ned i fjorden. Oppleves som et urørt landskap.

④ Nernes: Synkende terregnformer ned mot fjorden. Avgrenses mot syd av enkelte små øyer som danner en smal kanal. En del visuell støy. Særs preget av menneskelig aktivitet, oppleves dog harmonisk.

⑤ Kråke: Et lite og veldefinert rom, avgrenses hovedsaklig av omkringliggende furuskog. Elementer er bebyggelse av varierende årgang. Nærhet til fjorden, men enkelte småøyer danner naturlige vegg mot sjøen og det tilsynelatende åpne havgapet mellom Varaldsøy og vestre side av Hardangerfjorden.

⑥ Flatesvika: Rommet har klare bevegelseslinjer ut i fjorden, samtidig som Flatesvikholmen bryter utsynet og skaper en avgrensning. Landskapet er harmonisk og fungerer bra visuelt.

⑦ Nestunet og grasmarkene rundt: Rommet overlapper med Nesvatnet. Dette er fordi Nestunet har en tilhørighet til den sørligste delen av vannet, men avgrenses av åssiden i nord.

⑧ "Det store rommet": Befinner man seg på Nestunet vil de åpenbare avgrensningene være fjellfoten i nordvest og den bratte skrenten i sørøst, rommet defineres kun av disse to veggene.

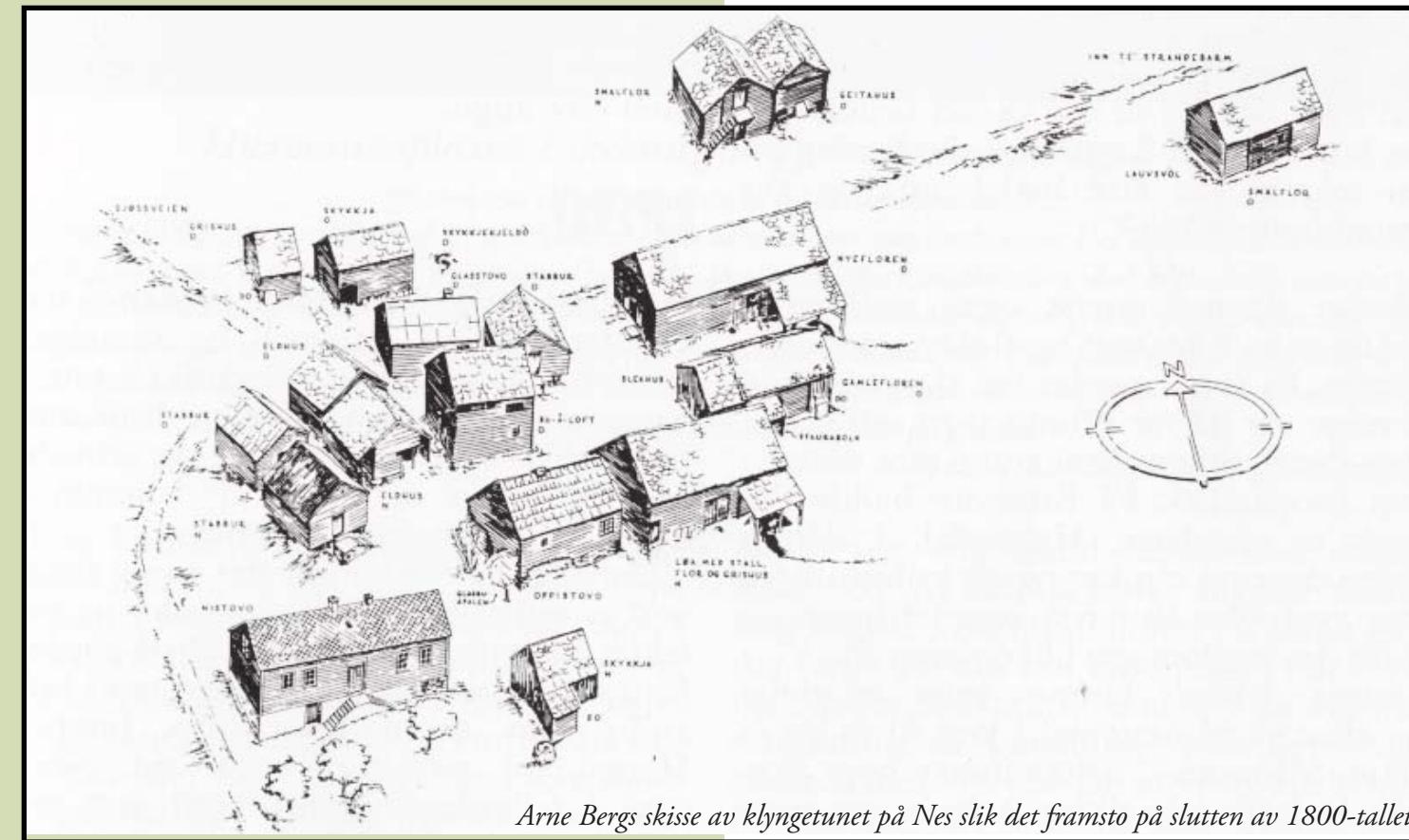
Historien

Gården Nes nevnes for første gang i 1436, men det er grunn til å anta at det har vært bosetning her lenge før den tid. Det er funnet steinredskaper langs Hardangerfjorden som tyder på at det har vært bosetninger i disse områdene fra yngre steinalder (3000-1800 f.Kr). På Neshalvøya er det funnet gravhauger fra bronsealderen (1800-500 f.Kr.) i nærheten av Nernes, og en grønnsteinsøks fra yngre jernalder (600-1000 e.Kr) ved Sydnes.

Opprinnelig var det ett bruk på Neshalvøya, nevnt under navnet Øvre Nes. Det var i forbindelse med at deler av Øvre Nes ble gitt i gave til St.Olavs kirken i Bjørgvin at vi finner de første skriftlige nedtegnelser om gården. Bruket Nedranes (Nernes) var allerede da skilt ut fra Øvre Nes.

Det ble drevet som to separate bruk fra 1688, men først i 1710 ble Øvre Nes delt etter et arveoppkjør. Gårdene hadde felles tun frem til 1921. Det lå inntil bygdeveien fra Mundheim.

Tunet var et typisk vestlandsk klyngetun, der eiendomsgrensen gikk gjennom tunet, slik at alle hus sto på egen

grunn, med egen, tilstøtende innmark. De to brukene gikk under navnene Oppistovo og Nistovo.

Oppistovo er det som kalles Nestunet i dag (bnr.3), og som ligger der klyngetunet lå.

Nistovo (bnr.1) flyttet med seg smalfloren(sauefjøset) og

stabburet, og bygget flere nye hus der vi finner tunet i dag, et par hundre meter vest for Nestunet.

De to brukene Salbuvik (bnr.2) og Sydnes(bnr.4) ble senere skilt ut fra bnr.1, men er ikke lenger i drift.

Da klyngetunet etter hvert ble opplost etter jordskifte i 1912, solgte Oppistovo fire av husene(alle fra 16- og 1700 tallet) til Folkemuseet i Oslo, der de fra 1948 har utgjort det meste av Vestlandstunet.

Fire husmannsplasser var knyttet til Nes-gårdene fra begynnelsen av 1800-tallet: Jektavik, Flatesvik, Nybru og Lambaskori. Jektavik og Flatesvik er igjen lagt inn under bnr.3, Lambaskori er en del av utmarka til Sydnes, mens Nybru i dag har eget bruksnummer.

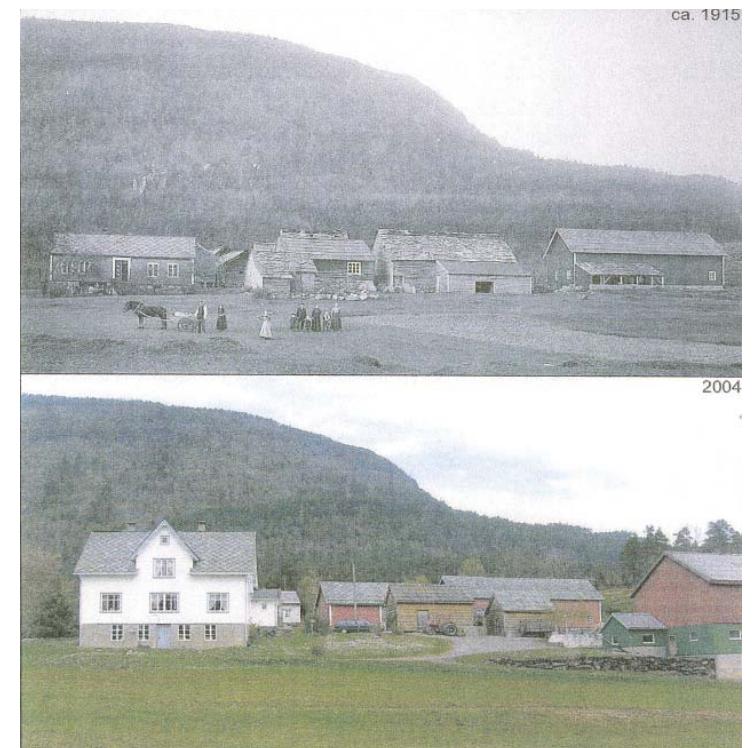
Det var seterdrift i utmarka øst for Nessteinen frem til ca.1900.

På bnr.3, Nestunet, er dagens eiere 11.generasjon som driver siden delingen i 1688, og driften av gården før deling kan spores til samme familie tilbake til 1500-tallet. De senere årene har de lagt ned et stort arbeid i å restaurere de gjenværende husene (eldhus, stabbur og geitehus), samt flytte hus fra andre steder i bygda og bygge dem opp på Nestunet.

Et eksempel på dette er den staslige Idnestovo fra Mundheim, en tradisjonell vestlandsk leinstove fra 1806/1863. Denne ble gjenreist ved hjelp av bygdeutviklingsmidler i tidsrommet 1995-97.

Et annet eksempel er Strandsitjarstovo, 6 kvm stor og bebodd av tre personer fra 1863 til 1880. Den sto opprinnelig i fjæra ved Strandebarm. Sammen med flere nyere bygninger utgjør dette nå Nestunet, der disse to bygningene, det gamle geithuset og "Stølen" leies ut til turister.

Skogsdrift har vært viktig på Neshalvøya. Strandebarm prestegjeld (Strandebarm, Jondal og Varaldsøy) ble i 1829 regnet til de beste skogsbygdene i Hardanger/Sunnhordaland. Det het seg at skogsdriften var en kilde til velstand for innbyggerne.(ref.Nils Kolle: Bygdebok for Kvam). Neshalvøya hørte da inn under Varaldsøy.

Skogen er av spesielt god kvalitet. Det ble sagt at ytterveden på Nes var like god som kjerneveden på Mundheim. Om det medfører riktighet vites ikke, men Bryggen i Bergen benytter i alle fall kun trevirke fra Nes i sine restaureringsarbeider.

Husdyrholt, jordbruk og fiske har ellers vært de viktigste næringene fram til våre dager.

Relasjoner

Eit ord

– ein Stein
i ei kald elv.
Ein Stein til –
Eg lyt ha fleire steinar
skal eg koma yver.

Olav H. Hauge

Landskapet er bærer av verdier og identitet. Ikke alle spor fra en flere tusen år gammel sivilisasjon er synlige for det blotte øye, man må ha kunnskap for å kunne identifisere

og ha glede av disse funnene.

Den skrevne og muntlig overleverte historien gir oss en pekepinn på hva landskapet har betydd for mennesker før oss, og hvilke verdier man må ta hensyn til når man gjør inngrep i landskapet i dag. På Neshalvøya er historien levende, både gjennom funn og fortellinger.

Ved gården Nernes på Neshalvøya

finner man gravrøyser fra bronsealderen (ca. 1800-500 f. kr.) Flere av disse er riktignok åpna og tømt for innhold, men de vitner om en tidlig menneskelig aktivitet, og verdisetting av landskapet.

Svineika

gamle Svineeika med sine 7,15 meters omkrets er bærer av mange historier. Som navnet tilsier var denne eika grisehus på 1700-tallet.

Det har eksistert to skipsreider i Kvam, antakelig med røtter tilbake til vikingetida (793-1050 e. kr.). Dette var beredskapsområder for datidens forsvar. Det fantes et i Øystese og et i Strandebarm. Mellom Oma og Nes, i Havn, finnes det ruiner av et stort naust som er murt opp mot en stor helle, som mulig tjente som forråd og ly. En stridsflåte med mannskap kunne ligge parat her. Siste gang vi har dokumentasjon på utkalling av leidangsskip til kamp var et slag sør for Bergen i 1429, mot en tysk kongeflåte. Alle gårdene måtte betale skatt til skipreidet og derved kongen.

En annen historisk referanse er grindhuskonstruksjonen som går igjen i gårdsarkitekturen på Neshalvøya. Denne typen konstruksjon spores til bronsealderen, omlag 3000 år tilbake. Navnet grindhus kommer av at konstruksjonen er sammensatt av flere selvberende grinner, som settes i rekke til huset er så langt man ønsker. Grindene hviler på stein og har tak av heller. Grindverksbyggene er utbredt i vest-Norge. Byggemåten er i dag mest brukt til mindre hus som naust, boder og enkle låvebygninger. Eksempel fra Nestunet er blant annet løa og eldhuset.

Litt ovenfor Nestunet ved plassen kalt Stølen står det en hul gammel eik, Svineeika. En eik kan bli opptil 2000 år, og som regel blir gamle eiketrær hule inni. Mange sagn handler om eiketrær med skjulte skatter. Den 500-1000 år

Måten man drev jordbruk på på 1800-tallet krevde mye folk. På gården Nes var det registrert 19 mennesker i 1801 og i 1865 bodde det 47 personer her. En liten familiebedrift i dagens målestokk. Dette var gårdsfolk, kårfolk og tjenestefolk. Gården besto av to tun i klynge. Det ble drevet jordbruk, fiske og skogsdrift. Man hogde ved, reiv never, plukka bær, stølte, gjette storfe, melka kyr og høstet utslatter. Det ble dyrka poteter, korn og høy. Det var tungt arbeid og folk var avhengig av å samarbeide. Nærheten til naturen ga også næring til fantasien.

På oversiden av riksvei 49, som avgrenser Neshalvøya mot fastlandet, ovenfor Nessaga, ligger det to hauger. Den ene kalles Dørahauen, med en formasjon som ser ut som en dør, derav navnet. Haugen er på folkemunne tilholdssted for tusser og haugfolk, som kunne sees og høres. Den andre haugen som ligger litt lenger øst i Nybruhagen kalles Martahaugen, i denne holder huldra til med kyrne sine. Huldrekyrne var stålgrå ble det sagt.

Folk var nøy somme og visste å utnytte alt landskapet hadde å by på. I et munnehell fra Mundheim heter det at "dei som sitter med eitkvart mellom hendane nyttårssny, skal arbeida mykje med detta heila året".

Gården Nes var den største tømmerprodusenten i Strandebarm på 1800-tallet, med Nernæs som en god nummer to. Nes hadde en stor produksjon av tønnebånd. Ved Neselva, nord for Nestunet var det etablert både

kvern og sag. Det var vanlig at ved en så stor tømmerdrift ble en del av tømmeret brukt til båtbygging, en syssel som tok seg kraftig opp utover på 1800-tallet. Ikke bare ble det bygd små båter på gårdene, men også større båter som jekter ble bygd av profesjonelle båtbyggere, som etter hvert ble definert som yrkesgruppe.

Nestunet i dag

I dag er tunet på Nes et overnatningssted. Her er det servering ved lukka selskap, og da tunet åpna var det 600 mennesker tilstede. Aktiviteter som tilbys turistene er blant annet fotturer, hjortejakt, sjø- og ferskvannsfiske. Hyttefolk og turister bruker vikene på Neshalvøya til badning og fisking.

"Kommunen treng å foredra ein identitet, den finst allereie, det er berre å styrkja han og gjera han meir synleg. Om Kvam herad laga ein ambisiøs, konkret og omfattande plan for satsing på kultur og kulturbasert næring...."

Anna Stina Næss, initiativ gruppa for Hardanger kunstskule.

Nestunet

Drives i dag av ekteparet **Anne-Karine og Kåre Nes**. De er 11. generasjon siden delingen av gården i 1688. Fra begynnelsen av nittitallet har de ved siden av gårdsdriften restaurert og flyttet gamle hus for å erstatte noe av det som ble solgt til Folkemuseet i 1921, og i 1998 ble Nestunet åpnet.

I dag er turisme en del av næringsgrunnlaget på gården. Landskapskvalitetene i området, samt gårdens mange hundre år gamle bygninger, kultur og tradisjoner, er selve grunnlaget for deres virksomhet. Ved innkjørselen til tunet står det: "Me har ikkje arva jorda av våre foreldre, me har lånt ho av våre born." De ser på seg selv som bærere og formidlere av en kulturarv i en større sammenheng, og benytter dette aktivt i turistsammenheng – i en vertskapsrolle.

Allerede i 1993 ble gården tatt med i **Kulturhistorisk Vegbok**, som et viktig kulturhistorisk miljø i Kvam.

Nestunet har også mottatt flere priser.

I 1998 fikk de **Kvam Herads Kulturpris**. Den er nå levert tilbake i protest mot utbyggingsplanene.

I 2001 ble de tildelt **Hordaland Fylkes**

Kulturlandskapspris, som de også var nominert til i 1999. I tildelingen står det at "...den gis for framifrå arbeid for å ta vare på verdiane i landbruket sitt kulturlandskap."

I 2002 fikk de **Olavsrosa**. Mottoet "Olavsrosa – våre beste opplevelinger" stiller høge krav til produktkvalitet og vedlikehold av denne kvaliteten. Tildeling av Olavsrosa skjer etter en streng kvalitetsvurdering, og kvalitetssikrings- og oppfølgingssystem sikrer at kvalitetskravene blir holdt ved like. Dette er viktig både for den enkelte, og for å sikre at Olavsrosa blir troverdig i framtiden.

Denne tildelingen står i fare for å bli trukket tilbake dersom utbygging finner sted.

Alle tre utmerkelsene viser til områdets verdi, ikke bare lokalt, men både nasjonalt og internasjonalt. Eierne driver en form for turisme som er helt i tråd med ønsket utvikling på dette området, også i kommunal sammenheng.

Strandsitjarstovo

Idnestovo

Nesgårdene

Oppsummering

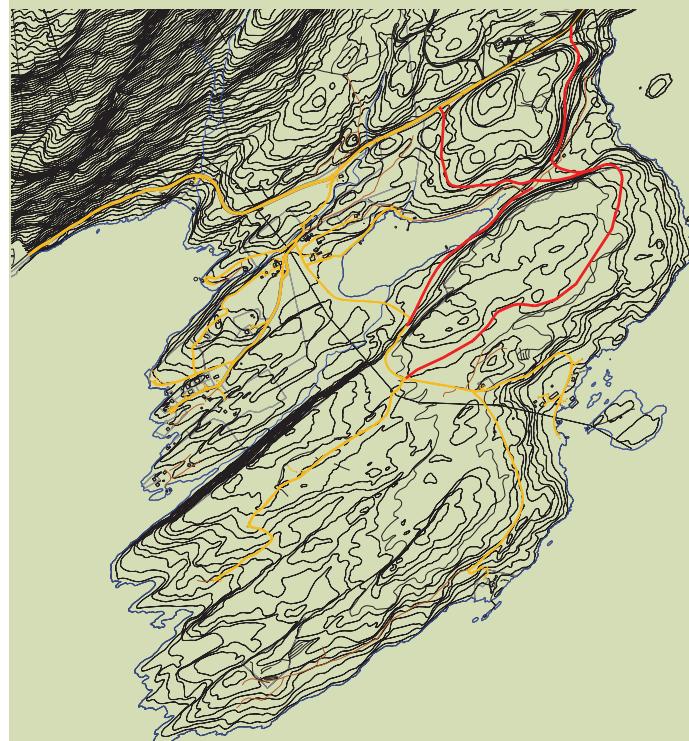
Verftsvisualisering

Vi har laget to visualiseringer på hvordan det planlagte verftet vil se ut i terrenget. Det ene viser hvordan det vil se ut fra hyttefeltet i Hillersvika på andre siden av Nisebergsvågen. Den andre viser verftet, slik planene nå er, satt inn i et flyfoto av Hansvågen. Hallen der vil være 70 meter brei, 40 meter høy og over 150 meter lang. Vi har prøvd å lage dette så realistisk som mulig.

Veiforslag

For å bygge verft i Hansvågen trengs det en adkomstvei fra riksveien og ut, tvers over hele Neshalvøya. Vi har sett på hvor det vil være mulig å legge en slik vei. Utenom den som finnes i dag, som passerer rett forbi Nestunet, finnes det nesten bare to mulige traseer. Grunnen til dette er topografiene på halvøya som gjør det svært vanskelig å bygge vei i nord-sør retning. Det er to alternativ fra riksveien og ned til dalføret øst for Nestunet, og to alternativ derfra og til veikrysset der traktorstien går ned til Hansvågen. Disse alternativene er ført inn som rødt på kartet under. De gule er eksisterende veier. Av disse ser vi på den vestlige traseen ned til dalsøkket og den østlige videre, som det klart beste. Alternativet er illustrert på flyfotoet til høyre. Veistrekningen ned til dalsøkket fra øst vil gå i bratt terreng og trenge mye skjæring i terrenget. Veitraseen på sørsiden av Nesvatnet vil være svært synlig fra Nestunet og vil forurende både visuelt og skape støy. Heller ikke den valgte traseen er optimal. Det vil spise opp mye ubevert terreng og, tross anstrengelser for å unngå dette, fremdeles være forstyrrende for Nestunet og dets næring. Dette ser vi likevel på som det beste av disse ondene. Her vil det bli betydelig trafikk dersom over hundre ansatte skal inn og ut hver dag i tillegg til varetransporten som trengs til et verft.

Oppsummering

Vårt mål med denne oppgaven har vært å si noe om konsekvensene for landskapet på Neshalvøya dersom utbyggingsplanene for Hansvågen blir realisert.

Landskap definerer vi som en helhet av det naturgitte og det menneskeskapte. Alt landskap har både et naturinnhold og et kulturinnhold.

(R. Hoel, Riksantikvaren)

Vi vil i avsnittene nedenfor drøfte konsekvenser for de ulike temaene vi har analysert.

Naturmiljø:

En utbygging på Neshalvøya vil uten tvil være negativ sett i sammenheng med de økologiske strukturene både for halvøya i seg selv, men også i et større perspektiv. Halvøya fungerer på mange vis som en korridor/link både for hjorten, men også sannsynligvis for rovfugl og storfugl. Vi har ikke tilstrekkelig data som tilsier om halvøya er levested for verken hjort eller rovfugl, men den er trolig et viktig beiteområde for hjort, og jaktterritorium for rovfugl.

Dersom en vei legges i tilknytning til Nesvatnet, må en være klar over de konsekvenser dette kan få for ålen i sin vandring fra fersk- til saltvann.

Et av bekkeløpene fra Nesvatnet og ut mot Sydnes er levested for ulike arter amfibier, og bør viktig gjøres.

Vannet er for en livsnødvendighet for disse artene, og de er derfor sårbare for fjerning av vannhabitat og barrierer som hindrer flyt.

De økologiske strukturene er nødvendig å se i sammenheng med et større område enn kun Neshalvøya alene. Riksvegen fremstår allerede i dag som en barriere, spesielt for arter som har begrensede bevegelsesevner i den forstand at de føler avstanden er for stor og åpen.

Valg av veitrase vil være avgjørende for det totale omfang av berørt vegetasjon. Uansett vil noe edelløvskog måtte avvirkes helt.

Arealbruk:

En utbygging vil ha store konsekvenser for arealbruken på Neshalvøya. Hansvågen benyttes i liten grad i dag, men har etter vår mening et potensiale som rekreasjonsområde. Et inngrep av det omfang som det legges opp til, vil for all fremtid sette avtrykk og gjøre området uegnet i en slik sammenheng. Lov om vern av strandsonen skal sikre sjønære områder for allmenn bruk.

Veifremføringen til Hansvågen vil berøre store deler av halvøya. Området som berøres i størst grad, enten eksisterende vei oppgraderes eller det velges en ny trase over Flatesvik, er landskapsrommet med de to Nes-gårdene. På grunn av topografien, vil veien kreve betydelige inngrep som skjæringer, fyllinger og planering av terrenget.

Landskapsbilde:

Neshalvøya har unngått store tekniske inngrep og bærer tydelig preg av dette. En slik utbygging det legges opp til, vil forstyrre landskapsopplevelsen visuelt ved de fysiske tiltakene som kreves, men også ved den hørbare støyen det innebærer med en veitrase som nødvendigvis må krysse det store landskapsrommet.

Kulturhistorie og relasjoner:

På Neshalvøya finner vi et turistprodukt i et inkluderende gårdsMiljø med lang historie. Tilbyderne og formidlerne er folket som driver gården. De er tradisjonsbærere av nedarvet kultur gjennom mange generasjoner. Forskjellen ved å oppleve husene fra klyngetunet på Nes på Norsk Folkemuseum på Bygdøy og i det opprinnelige miljøet på Neshalvøya, er at landskapet der levendegjør historien. Her bindes funksjoner på gården til konkrete trekk i kulturmarka, som er resultat av kontinuerlig forming gjennom menneskelig aktivitet over et stort tidspenn. Når noen påtar seg å formidle vår kulturarv ved å bevare og restaurere hus og ivareta kulturlandskapet, også utenfor museene, utgjør det en viktig faktor i dagens samfunn hvor mennesker søker etter identitet. At storsamfunnet setter pris på denne form for levende kulturarv vises med utmerkelsene som har blitt tildelt Nestunet. Om dette landskapet blir sektorisert av industriarealer og utbygging vil innlevelsesfaktoren vike for en mer direkte opplevelsesfaktor. Vi kan si at innholdet i dette kulturproduktet blir av en mer overfladisk karakter. En annet aspekt ved vår tids utvikling er at såkalt ”uberørt” natur vernes, mens kultur i form av dyrka mark og beiter ofte må vike i forbindelse med utbygginger.

Geoturisme eller industriarbeidsplasser?

Turistnæring er satsningsområde for Hardanger-regionen, et av Norges vakreste områder med lange tradisjoner innen turisme. Vestlandsfjordene er selve ideen om Norge for utenlandske besøkende. Fjordene er nå på UNESCOs kulturarvliste. National Geographic kåret i 2005 de samme fjordene til verdens best bevarte reisemål i konkurransen med 115 andre nominerte steder: "Det er helt avgjørende å ta vare på naturen for at turismen skal fungere." sier redaktør John Tourellot. "Men geoturisme handler om noe mer, det handler om å dyrke det geografiske særpreget ved et sted, om stedets miljø, historie, tradisjon, arkitektur, estetikk, og tilpasser den kulturelle og sosiale funksjonen turismen har til lokale særtrekk."

Det finnes flere organisasjoner med ansvar for turisme både lokalt og regionalt i Hardanger:

- Reisemål Hardangerfjord, en markedsføringsorganisasjon for reiselivet i de syv Hardangerkommunene
- "Streif", prosjekt i regi av landbruks- og matdepartementet
- Nasjonale Turistveger, prosjekt i regi av Statens Vegvesen
- www.visitnorway.com, hvor Innovasjon Norge retter seg mot utenlandske turister
- Hordaland Reiseliv, som er faginstansen overfor fylkeskommunen i reiselivssaker.

Virksomheten som drives på Nestunet, som også er bygget opp ved hjelp av offentlige tilskudd, er etter våre begrepe helt i tråd med lokale, regionale og nasjonale

mål for turistnæringen. Utviklingstrekk både i det norske og internasjonale markedet gir klare signaler om økende etterspørsel etter natur- og kulturbaserte opplevelsesprodukter. (Hordaland Reiseliv)

Vår konklusjon er at reiselivsvirksomheten på Nestunet ikke kan fortsette i sin nåværende form, som baseres på verdiene i landskapet. Til det vil de eventuelle inngrepene være for store. Man står i fare for å miste et av de best bevarte kulturlandskap i kommunen. Det blir stadig færre av slike områder, og de vil i fremtiden representer en viktig ressurs.

Vi har foretatt analysen med utgangspunkt i at det finnes løsninger som ivaretar både ønsket om flere arbeidsplasser og en videre utvikling av reiselivsproduktet på Neshalvøya.

Vårt formål har vært å si noe om effekten av en utbygging i et landskap, definert som en helhet av naturmiljø og kulturmiljø. Veiframføringen har blitt viet mye oppmerksomhet, og det er den vi hele tiden har kommet tilbake til. Det hjelper ikke med et "naturtilpasset verft" så lenge problemene veien skaper er for store. Plassering av et verft i Hansvågen strider mot svært mange av punktene i Rikspolitiske retningslinjer for samordnet areal- og transportplanlegging og de føringene de gir.

Lov om vern av strandsone kommer inn når det gjelder plassering av selve verftet, selv om man må ha forståelse for at en slik industri nødvendigvis må ligge i strandsonen.

Den europeiske landskapskonvensjonen ble ratifisert av Norge i 2001, og trådte i kraft 1.mars 2004. Landskapskonvensjonens mål er å fremme vern, forvaltning og planlegging av landskap og organisere europeisk samarbeid om dette. Den legger nye føringer for den langsiktige landskapsforvaltningen lokalt og sentralt, og som studenter så vi frem til å se hva slags føringer dette legger på kommunene. Hordaland fylke er ett av to fylker i Norge som skal være utprøvingsfylker, og dette gjorde Hordaland aktuelt som prosjektoråde for vårt kurs. Vi ser for oss at landskapskonvensjonen skal være et verktøy for å oppnå god forvaltning av landskapet i et levende lokalsamfunn. Vi etterlyser en tydeligere bevissthet om hvordan og hvor konvensjonen kan inngå som tankegods i kommunalt planarbeide.

Referanser/kilder

Tekst;

- Kåre Nes
- Direktoratet for naturforvaltning (Dirnat.no)
- Kandidatoppgave, Bachelor i landskapsplanlegging, Thor Albertsen 2004 "kulturlandskapskvaliteter og muligheter"
- Avisutklipp fra BA, Hordaland Folkeblad, BT, vestlands landbruk
- Kvam Herad.no
- Bygdeboka bind 3, Nils Kolle
- Metrologisk institutt (Met.no)
- Anna Stina Næss, initiativ gruppa for Hardanger kunstskole
- www.Jordbruk.info

Illustrasjoner;

- www.met.no
- www.norgeibilder.no
- www.dirnat.no – naturdatabase
- www.nijos.no
- www.ngu.no
- Bygdeboka bind 3, Nils Kolle
- www.nestunet.com
- www.fjellstrand.as